

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРКАСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО

Навчально-науковий інститут іноземних мов

Кафедра німецької філології

Спеціальність 014 Середня освіта (Німецька мова і література)

До захисту допускаю

Завідувачка кафедри

Овсієнко Леся Олександрівна

(ініціали, прізвище)

(дата, підпис)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

освітнього ступеня "магістр"

ФОРМУВАННЯ КРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ
УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ

Студентка групи 74, Тупицька Тетяна Володимирівна _____

(підпис)

Науковий керівник, канд. філол. наук, доцент Поліщук Надія

Миколаївна _____

(підпис)

Черкаси – 2022

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК ЗАСОБУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ.....	6
1.1 Особливості понять <i>лінгвокраїнознавство</i> та <i>країнознавство</i>	6
1.2 Місце країнознавства у навчанні німецької мови в середній школі ...	12
1.3. Створення позитивної мотивації при навчанні іноземних мов з використанням країнознавчого підходу	16
1.5 Проблеми формування країнознавчих компетенцій	26
Висновки до розділу 1	29
РОЗДІЛ 2. ЗАСТОСУВАННЯ КРАЇНОЗНАВЧОГО АСПЕКТУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	30
2.1 Урок іноземної мови з використанням країнознавчого аспекту.....	30
2.2 Важливість країнознавчої складової на уроках іноземної мови.....	35
2.3 Аналіз навчально-методичного комплексу.....	39
2.3.1 Початковий рівень навчання німецької мови	41
2.3.2 Середній рівень навчання німецької мови	437
2.4 Використання країнознавчих матеріалів з Інтернету на уроках іноземної мови.....	54
Висновки до розділу 2.....	61
ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	62
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ. Error! Bookmark not defined.	

ВСТУП

Кваліфікаційну роботу присвячено дослідженню проблеми формування країнознавчої компетенції учнів середньої школи.

У нашій країні взято курс на гуманізацію освіти, що веде до відмови від вузькопрагматичних цілей вивчення іноземної мови.

У сучасних концепціях освіти іноземна мова трактується як відображення культури окремого народу – як оволодіння культурою іноземної мови та засвоєння світових духовних цінностей. Таким чином, соціальне замовлення полягає не тільки у формуванні в учнів, які вивчають іноземну мову, необхідних умінь і навичок у сфері іноземної мови, а й у пізнанні через культуру країни, її традиції, історію та сучасність мову. Таке завдання ставлять лінгвістичні та екскурсійні дослідження, в яких розглядаються питання відбору та методика надання учням інформації про країну, мова якої викладається, з метою практичного оволодіння цією мовою. Як зазначає Ю. І. Веклич, «лінгвокраїнознавство – відносно молода і поки що недостатньо розроблена і вивчена галузь лінгвістики, основне завдання якої полягає у виявленні зв'язків між мовою і культурою народу, що є носієм цієї мови. Лінгвокраїнознавство співвідноситься із загальним краєзнавством як систематизованою сукупністю наукових знань» [7, с. 40 - 41].

Навчальний процес з використанням країнознавчого підходу привертає увагу великої кількості науковців, оскільки такий підхід має доволі багато потенційних можливостей для засвоєння учнями матеріалу. Однак на сьогодні ці можливості не повністю вивчені і рідко використовуються. На практиці країнознавство спрямоване на досягнення кінцевих цілей навчання іноземної мови. Адже, не прищепивши учням норм адекватної мовної поведінки у відриві від базових знань, неможливо підготувати їх до іншомовної комунікації та сформулювати комунікативну

здатність. Цим визначається **актуальність** дослідження країнознавчого аспекту в навчанні німецької мови в середній школі.

Мета дослідження полягає в аналізі навчально-методичних компетенцій німецької мови на початковому і середньому рівнях навчання на предмет наявності країнознавчої інформації.

Досягнення мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- 1) опрацювати теоретичні джерела з проблеми, що вивчається;
- 2) розглянути поняття *країнознавство* та *лінгвокраїнознавство*;
- 3) визначити сутність країнознавчого аспекту в змісті навчання німецької мови;
- 4) розглянути особливості уроку німецької мови з використанням країнознавчого аспекту;
- 5) проаналізувати навчально-методичні комплекси німецької мови на початковому і середньому рівнях навчання учнів з метою виявлення обсягу і змісту країнознавчої інформації;
- 6) визначити особливості використання країнознавчих матеріалів з Інтернету на уроках німецької мови.

Об'єкт дослідження – формування країнознавчої компетенції учнів на початковому та середньому етапах навчання німецької мови.

Предмет дослідження – виявлення шляхів формування країнознавчої компетенції.

Теоретичне значення дослідження полягає у вивченні потенційних можливостей лінгвокраїнознавчого аспекту як основи формування іншомовної компетентності, а також способів його реалізації в процесі навчання.

Практичне значення цієї наукової розвідки полягає у можливості використання запропонованих завдань, що сприятиме більш успішному

формуванню країнознавчої компетенції як важливої складової в оволодінні учнями німецькою мовою.

Апробація результатів роботи здійснювалась на уроках німецької мови в 6, 7, 8 класах Білозірського ліцею – опорного закладу загальної середньої освіти. Основні результати наукової розвідки викладено у статті «Країнознавчий аспект на середньому етапі навчання німецької мови: традиційний підхід та сучасні технології» опублікованій в «Modern research in world science» у 2021 році.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів з висновками до кожного, загальних висновків та списку використаних джерел.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ КРАЇНОЗНАВЧОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК ЗАСОБУ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

1.1 Особливості понять *лінгвокраїнознавство* та *країнознавство*

На сьогоднішній день термін *лінгвокраїнознавство* у різних країнах інтерпритують по-різному. Наприклад, у Франції – «мова і цивілізація» (*langue et civilisation*), у Німеччині його називають «культурознавство» (*Kulturkunde*), а в англійській методичній літературі – «лінгвокультурні дослідження» (*lingualcultural studies*). Як зазначає Ю. І. Веклич, «лінгвокраїнознавство — відносно молода і поки що недостатньо розроблена і вивчена галузь лінгвістики, основне завдання якої полягає у виявленні зв'язків між мовою і культурою народу, що є носієм цієї мови. Лінгвокраїнознавство співвідноситься із загальним краєзнавством як систематизованою сукупністю наукових знань» [7, с. 40 - 41].

У сучасній науковій та методологічній літературі лінгвокраїнознавство аналізується у двох вимірах: перший, лінгвокраїнознавство – це аспект методики викладання іноземних мов, в якому досліджуються питання відбору та прийомів подачі учням відомостей про країну, мова якої вивчається, з метою забезпечення їх практичного володіння даною мовою [7, с. 26]. З іншого боку, лінгвокраїнознавство – це аспект навчання іноземної мови (поряд з лексичним, фонетичним, граматичним), який відбиває національно-культурний компонент мовного матеріалу. Кінцевою метою засвоєння лінгвокраїнознавчого аспекту є формування в учнів лінгвокраїнознавчої компетенції, тобто «цілісної системи уявлень про основні національні традиції, звичаї та реалії країни, мова якої вивчається, що дозволяє учням

асоціювати з мовною одиницею ту ж саму інформацію, що й «носії» цієї мови і досягати повноцінної комунікації» [там само].

Також варто наголосити на тому, що Ю. І. Веклич зазначає «комунікативна компетенція включає соціокультурну компетенцію, яка, в свою чергу, охоплює країнознавчу та лінгвокраїнознавчу компетенції» [7, с. 40 - 41]. Лінгвокраїнознавча компетенція, зі свого боку, окреслює володіння учнями властивостями немовленнєвої (жести, міміка, постань, що супроводжуються висловлюваннями) та мовленнєвої поведінкою носіїв мови у певних комунікативних ситуаціях спілкування. Тобто сформованість цілісної системи уявлень в учнів щодо суспільно-політичних та національно-культурних особливостей держави, що їм надає право асоціювати з окремою мовною одиницею ту ж інформацію, що й носії цієї мови, а саме досягти у такий спосіб повноцінної комунікації [7, с. 41].

В основі лінгвокраїнознавства лежать наступні принципи. Перший принцип – це суспільна природа мови. Вона являє собою єдність національної культури і мови, яка може бути реалізована в функціях. Однією з особо важливих є комунікативна яка є основним засобом передачі інформації від одного учасника комунікативного процесу іншому (умовою забезпечення цієї функції є саме використання відомостей про країну). Другий принцип - засвоєння людиною, що виростає в одній національній культурі, норм поведінки, істотних фактів, цінностей і традицій іншої державної культури. Учням потрібно не тільки засвоїти інформацію про країну, а й сформувані в собі позитивне відношення до неї. Третій принцип - формування позитивної установки до народу -носія мови. Це один із самих складних принципів, тому що мета вивчення мови – зближення народів. Четвертий принцип утілює в собі вимоги цілісності і гомогенності

мовного навчального процесу: країнознавча інформація має бути отримана з автентичних навчальних текстів [22].

Для глибшого розуміння того, як спілкуватись іншою мовою, вчитель повинен максимально ознайомити учнів із фоновими знаннями носіїв мови. Вони є різними та характерними для кожної держави та здебільшого невідомі іноземцям, що зазвичай викликає велику напругу в процесі розуміння, оскільки взаєморозуміння неможливе без повної ідентичності у свідомості комунікантів про оточуючу їх реальність [15, с. 231].

Варто зупинити свою увагу на національно-культурному компоненті викладанні іноземної мови, також засоби його засвоєння майбутніми викладачами іноземної мови. У навчанні іноземній мові можна використовувати лінгвокраїнознавчий матеріал у таких сферах:

1. Побутова сфера спілкування.
2. Сімейно-побутова сфера спілкування.
3. Соціально-культурна сфера спілкування.
4. Спортивно-оздоровча сфера спілкування.
5. Торгово-комерційна сфера спілкування.
6. Учбово-професійна сфера спілкування [22].

Лінгвокраїнознавчий матеріал є потужним важелем формування та підтримки інтересу до вивчення іноземних мов. А це в свою чергу означає, що мотивація зростає і стає міцнішою, оскільки ми використовуємо все більше й більше елементів лінгвокраїнознавчого характеру.

Взагалі сутність лінгвокраїнознавчого аспекту складає вивчення іншомовної культури, організація процесу, в ході якого учні активно знайомляться із сучасною дійсністю досліджуваної країни, її кліматичними умовами, географічними, історією, політичним і соціальним укладом життя, національними рисами характеру,

релігійними поглядами народу, стереотипами поведінки [3]. При формуванні історико-культурних уявлень про країну мови, що вивчається, необхідна поступовість, розмаїтість і емоційно-візуальне вивчення зарубіжної культури у зіставленні з культурою своєї країни. Адже сприйняття зарубіжної культури завжди відбувається через призму власної.

Останнім часом країнознавство стало важливою та незамінною частиною вивчення іноземних мов. Коротке визначення поняття *країнознавство* подає М. Ердменгера «країнознавство – це дисципліна, яка має міцний зв'язок з мовою, вивченням мови та викладанням мови.» [3]

Країнознавство має на меті засвоєння людиною, вихованої в одній національній культурі, суттєвих факторів, норм та цінностей іншої національної культури. Потрібно не лише надати учням інформацію про країну, а й виробити позитивне ставлення до нації – носія мови, адже навчання іноземних мов починається з метою зближення народів [24, с. 1266]. Варто наголосити, що країнознавство у навчанні іноземної мови – це принцип який характеризується поєднанням навчання мови та культурної інформації, що через певні заходи повинні мати ефект поза уроками німецької мови.

Д. Бутгес зазначає що « країнознавство охоплює більше ніж передачу фактичних знань. Йдеться про розуміння історичного, політичного та соціального контекстів, а також про думки, дії та сприйняття людей у цільовій культурі.» [2]

Країнознавство включає в себе такі напрямки:

- Історію;
- Політику;
- Культуру;
- Мистецтво;

- Географію;
- Науку;
- Соціологію;
- Економіку;
- Повсякденне життя.

Повсякденне життя має на увазі знання, які потрібні людині щоб не почуватися безпорадною у чужій країні. Таким чином, країнознавство дає учням можливість отримати важливі знання з різних галузей іноземної культури. Йдеться не лише про передачу фактів, а й про переконання, цінності, мислення, поведінку, соціальні стосунки та сприйняття людей, які проживають у певній країні [33, с. 12].

Вивчення німецької мови обов'язково супроводжується використанням країнознавчих підходів. За класифікацією Г. Вейтана та В. Гоша було сформовано три основні підходи до навчання країнознавства:

- когнітивний підхід;
- комунікативний підхід;
- міжкультурний підхід.

Проте на уроках ці підходи зустрічаються вкрай рідко у чистому вигляді. Зазвичай вони доповнюють один одного.

Когнітивний підхід пов'язаний з інформацією, фактами, історією, культурою та знаннями про країну та її мову. Дякуючи цьому підходу, учні отримують нові або поглиблюють вже отримані знання про культуру та суспільство країни, мова якої вивчається.

Комунікативний підхід стосується як і інформації яку вивчають та мають вивчити учні, так і використання іноземної мови на практиці. На перший план виходить саме мовна комунікація. Учень повинен настільки

добре оволодіти мовою, щоб він міг спілкуватися в повсякденному житті без жодних непорозумінь.

Міжкультурний підхід передбачає, що успішна комунікація важливіша за мовну правильність. За такого підходу країнознавство це не тільки знання та передавання інформації, це також розвиток навичок та стратегій спілкування. В цьому підході виховується толерантність та повагу учня до іншомовних культур.

Таким чином, терміни *лінгвокраїнознавство* та *країнознавство* є схожими за своїми значеннями, але мають суттєві відмінності. Лінгвокраїнознавство є філологічною дисципліною, яка вивчає вплив культури країни на мову, якою розмовляють в цій країні та навпаки. Країнознавство є громадською дисципліною, це наука про загальні закономірності розвитку певної країни.

1.2 Місце країнознавства у навчанні німецької мови в середній школі

У сучасному світі важливою є якісна комунікація, якою передбачено володіння іншомовними і соціокультурними компетенціями у комплексі зі знаннями не тільки про мову, а й про культуру всієї країни, яку вивчають. Всі ці знання, а також їх практичне використання є краєзнавчою компетенцією, без якої неможливе спілкування між комунікантом та реципієнтом. Сучасна методика навчання іноземних мов потребує виділення більш чітких шляхів та методів формування таких необхідних складових соціокультурної компетенції, як, наприклад, країнознавча компетенція у школярів, задля якісної, інформативної комунікації.

Шкільний вік, як відомо, є найбільш сприятливим для вивчення та засвоєння іноземної мови. Природна допитливість та відсутність психологічного бар'єру страху у використанні іноземної мови як засобу спілкування і тощо сприяють ефективному вирішенню завдань, перед якими постає вчитель іноземної мови в середній школі. Пріоритетними вважаються завдання творчого характеру, оскільки вони сприяють розвитку здібностей та створюють сприятливий психологічний клімат. Таким чином, в процесі виконання подібних творчих завдань мова, відповідно, засвоюється набагато легше [30, с. 147].

Загальновідомо, що вивчення іноземної мови нерозривно пов'язане з дослідженням її культурних традицій, оскільки мова та культура – нероздільні. Школярі повинні вивчати німецьку мову разом із зануренням у культуру та традиції німецького народу. Саме через це у сучасному суспільстві іноземну мову розглядають і як засіб спілкування, і як спробу залучення школярів до вивчення іноземної культури та традицій. Це поступово перетворюється в домінуючу стратегію навчання

іноземної мови, а також зумовлює необхідність формування у школярів країнознавчої та лінгвокраїнознавчої компетенції.

Аналіз наукових праць постійно доводить, що проблема формування країнознавчої компетенції на уроках іноземної мови є актуальною. Її досліджували чимало вчених, методистів та лінгвістів. Багато розвідок, які присвячені вивченню даного питання, розглядають її на рівні немовних середніх загальноосвітніх закладів. Науковці, серед яких Ю. І. Веклич, С. Ю. Ніколаєва, О. І. Вишневський стверджують, що для формування країнознавчої компетенції доцільно використовувати такі методи:

- порівняльний метод, основою якого є контрасти, його складають різноманітні дискусії (на уроках обговорюються звичаї та традиції країни, мова якої вивчається у порівнянні з рідною культурою);

- метод "критичних випадків", метою якого є висвітлення різниці між вербальним та невербальним спілкуванням. Відповідно до цього методу школярам пропонується опис ситуації, коли співрозмовники не можуть зрозуміти одне одного через різну ментальність та культуру;

- метод "короткого викладення культурних аспектів". Він сконцентований на одній із різниць у культурі двох країн, таких як, наприклад, різниця між покупцями у Німеччині та Україні [45].

Окрім вище наведених методів, використовують також наступні: використання автентичних пісень на заняттях; проведення нетрадиційних заходів під час вивчення свят і традицій іншомовних країн; навчання мовленнєвому етикету та розмовної німецької мови; використання таких автентичних текстів, як оголошення, реклама; використання автентичного відеоматеріалу; звернення до оригінальних художніх творів.

Вважається, що для формування країнознавчої компетенції школяра важливими фонові знання (*die Hintergrundwissen*), тобто знання про країну,

традиції, дитячу літературу, звичаї та її культуру, відомі усім жителям Німеччини [28, с. 74]. Обсяг фонових знань у навчальній програмі, на жаль, є обмеженим кількістю годин, передбачених у програмі предмету "Німецька мова". Через це важливу роль у процесі формування країнознавчої компетенції учнів відіграє проведення позакласної гурткової роботи з німецької мови.

Досить часто у навчальних закладах створюють гурток «Країнознавство Німеччина», заняття у якому спрямовані саме на формування країнознавчої компетенції учнів, засобом ознайомлення їх з особливостями національної культури, звичаїв, традиції, свят, державної символіки. Така робота своєю метою вбачає поглиблення рівня сформованості в школярів усіх видів складових ІКК. Країнознавча компетенція ж як складова ІКК передбачає володіння фоновими знаннями, мовними одиницями з національно-культурною семантикою тощо.

Очікуваними результатами позакласної країнознавчої гурткової роботи з німецької мови є:

- формування комунікативної, соціокультурної, країнознавчої компетенції учнів у межах базового змісту освіти;
- забезпечення початкового рівня оволодіння німецької мови;
- формування досвіду творчої діяльності учнів;
- задоволення пізнавальних інтересів учнів з тем, які є визначеними шкільною програмою [21].

Таким чином, організація позакласної гурткової роботи з німецької мови сприяє підвищенню рівня країнознавчої компетенції школярів середніх класів, поглибленню їхніх знань про традиції, культуру Німеччини, підвищенню пізнавального інтересу учнів до вивчення німецької мови. Потребує подальшого дослідження проблема пошуку

ефективних шляхів та методів формування країнознавчої компетенції школярів в процесі організації позакласної роботи з іноземної мови.

1.3. Створення позитивної мотивації при навчанні іноземних мов з використанням країнознавчого підходу

Найважливішим спонукальним стимулом вивчення іноземної мови є прагнення і бажання розширити загальний кругозір, а провідну роль відіграє бажання пізнати життя країни досліджуваної мови, з її побутом, історією та географією. Не менш важливим також є фактор, що інтернаціоналізація всіх аспектів життя суспільства, зміна політики держави дає можливість наочно познайомитися з країною, мова якої вивчається, відвідати її чи як турист, чи пройшовши там стажування, навчальний курс, беручи участь в численних міжнародних освітніх програмах.

Безумовно, іноземна мова відіграє важливу роль у розширенні загальноосвітнього кругозору учнів. Її роль можна посилити ще більш узгодженим і широким впровадженням країнознавчого аспекту. Іноземна мова є дотичною з багатьма шкільними предметами і, в першу чергу, відкриває школярам шлях до додаткових знань з географії, історії, літератури й інших предметів. Через це важливо побудувати навчання таким чином, щоб школярі вміли користуватися німецькою мовою для того, аби поповнити свої знання з даних предметів.

Чимало різних факторів змушують розглядати іноземну мову як складну систему. Оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування повинне дати школярам безпосередній доступ до культури інших народів, забезпечити в процесі навчання діалог культур, сприяти всебічному їх розвитку та вихованню, підвищувати якість підготовки їхньої діяльності в різних сферах життя – у соціально-культурній, побутовій тощо [55, с. 49]. Володіння іноземною мовою відкриває більш широкі можливості для науково-технічного прогресу, тобто тут мова йде про підвищення результативності навчання іноземній мові.

Необхідність формування в учнів високорозвинених внутрішніх мотивів навчальної діяльності обумовлена ідеями особистісно-орієнтованої педагогіки. Зміна пріоритетів у сфері соціальних цінностей на сучасному етапі розвитку нашого суспільства сприяла розробці нової парадигми освіти, що передбачає створення умов для прояву суб'єктності учня [23].

Проблема мотивації навчальної діяльності відноситься до найважливіших напрямів наукових досліджень, що викликала підвищений інтерес з боку філософів, психологів, соціологів, педагогів (Б. Г. Анан'єв, П. К. Анохін, Н. А. Бернштейн, Р. Р. Бірбіх, Л. С. Виготський, П. Я. Гальперін, А. Н. Арсен Мірзоян-Зимній). У більшості праць мотивація інтерпретується і досліджується в складі людської діяльності як найважливіший компонент її структури; розглядаються механізми виникнення мотивів та їх роль у здійсненні різних видів діяльності [там само].

Проблема формування мотивації навчальної діяльності вирішувалася в теорії і практиці за комплексом напрямків: як психологічна категорія (В. Р. Асєєв, В. К. Вилюнас, В. І. Ковальов, А. Н. Леонт'єв, В. С. Мерлін, С. Я. Рубінштейн, Б. А. Сосновський); як чинник, що визначає ефективність навчальної діяльності (Ю. М. Орлов, Т. З. Савочкіна); в ряді робіт виявлялися психолого-педагогічні основи формування мотивації школярів (К. І. Божович, Ю. М. Кулюткин, А. К. Маркова, Н. Р. Морозова, Л. С. Славіна, Р. С. Сухобська); досліджувалися потреба в знанні, інтерес до навчання (О. С. Гребенюк, М. А. Данилов, В. С. Ільїн, В. М. Матюхіна, Г. І. Щукіна); визначалася структура і динаміка навчальної мотивації (І. А. Васил'єв, Р. Р. Бірбіх, Н. І. Мешков, Л. Б. Юшкова); обґрунтовувалися педагогічні підходи до розвитку мотиваційної сфери учнів (Ю. К. Бабанський, М. М. Скаткін, І. Я. Лернер, П. І. Підкасистий) [там само].

У методиці викладання німецької мови важливими є наступні питання: допомога дитині в подоланні мовного бар'єру, а також розвиток інтересу та любов до вивчення німецької мови. Тому дуже важливо зацікавити учнів вивченням німецької мови, налаштувати їх на позитивний лад, знайти необхідну мотивацію та пояснити їм важливість оволодіння німецькою мовою як основним засобом міжкультурного спілкування. Саме мотивація виступає провідним психологічним чинником успішного оволодіння німецькою мовою.

Навчальна мотивація учнів, на думку А. Маркова, залежить від наявності в них інтересу до навчального процесу [26, с. 36]. Головним для розвитку інтересу до вивчення німецької мови є збереження початкової мотивації та постійної її підтримки. Цього можна досягти двома способами. По-перше, звертати увагу на успіхи і не помічати невдачі. Оскільки, невдача часто призводить до розчарування, а розчарування призводить до браку мотивації, що, в свою чергу, веде до явної відмови спробувати ще раз. Успіх веде до перемоги, перемога – до мотивації, а мотивація – до бажання перемогти й нових успіхів. Другий спосіб полягає в «навчанні граючись» або «граючись навчати» [17, с. 225].

Ще Ж. Руссо стверджував, що «гра є одним із найхарактерніших виявів дитячої природи, що має велике значення у формуванні особистості людини» [там само]. Гра у навчальному процесі має створювати мотивацію, пробуджувати інтерес та розвивати комунікативні навички. Під час гри школярі позасвідомо засвоюють і закріплюють досить багато матеріалу. Результати досліджень методистів і психологів засвідчують, що використання дидактичної гри активізує навчально-пізнавальну діяльність, умотивовує навчальну діяльність, сприяє розвитку творчого мислення [25, с. 90].

Для розвитку індивідуальної мотивації в навчанні іноземної мови необхідно дотримуватись двох основних умов. Перша умова полягає в новизні діяльності. Потрібно використовувати нові навчально-методичні комплекси з абсолютно новими типами завдань, з якими аспіранти не працювали раніше. Іншою умовою є наявність можливості для прояву самостійної роботи, що здатна викликати різні внутрішні переживання, таким чином сприяючи розвитку позитивної мотивації в навчальному процесі. Також позитивна мотивація підвищується за допомогою змагання. Тому важливо проводити різноманітні конкурси й змагання відповідно до теми уроку. Важливим є розвиток мотивації колективних досягнень, що розвивається за допомогою включення аспірантів в парну та групову роботи. Результат колективної діяльності напряму залежить від готовності кожного учня включити власні зусилля задля досягнення загальної колективної мети [34, с. 205].

Навчання німецької мови тісно пов'язане з культурою народу, адже поняття культура та мова нерозривно пов'язані між собою. Шкільна програма спрямована на ознайомлення дітей з основними національними звичаями, традиціями та реаліями Німеччини. Найважливіше при вивченні німецької мови, щоб на уроках учні відчували себе як у Німеччині. Особливу увагу слід приділяти оформленню кабінета німецької мови. Також не менш важливо щоб в кабінеті була присутня символіка та прапор Німеччини, картинки з визначними місцями, портрети відомих письменників та науковців. Іншими словами, для стимулювання інтересу до традицій, культури та мови, мають бути присутніми всі реалії Німеччини.

Урок німецької мови обов'язково повинен бути оснащений наочними предметами, адже домінуючим ще залишається образне мислення [44, с. 41] Тому будь-яке методично виправдане й дидактично доцільне використання предметного унаочнення є ефективним засобом

впливу на пам'ять, а також процес усвідомлення значення цієї одиниці [23]. Не менш важливою умовою привернення уваги учнів до вивчення німецької мови є інтенсивне використання яскравих ілюстрацій, які ідеально відповідають завданням й цілям навчання німецької мови. На уроках німецької мови велику увагу слід приділяти використанню яскравого та цікавого наочного матеріалу, що здатний підвищувати ритм заняття, інтерес, тобто безпосередньо впливати на мотивацію навчання.

На сьогоднішній день немає однозначної думки чи вирішення цієї проблеми, тобто що таке мотивація взагалі і мотивація навчальної діяльності зокрема. Пошук шляхів вирішення питання про мотивацію навчання можливий у рамках психологічних досліджень цього напрямку, де розглядаються психологічні основи мотивації.

Згідно з психологічними дослідженнями мотивації та інтересу при навчанні іноземної мови, вчителі повинні зосереджуватися на розвиток внутрішньої мотивації учнів, яка виходить з самої діяльності і володіє найбільшою спонукальною силою. Внутрішня мотивація визначає ставлення дітей до предмету і забезпечує просування в оволодінні іноземною мовою [47, с. 35]

І. В. Соловійова, розглядаючи проблему підвищення навчальної мотивації до вивчення іноземної мови, наводить модель навчальної мотивації Золтана Дернея, компонентами якої є наступні:

1) інтегративність (позитивне сприйняття досліджуваної іноземної мови і культури, прагнення вивчаючих мову інтегрувати себе в культуру мови і стати схожими на носіїв мови);

2) інструментальність (прагматична вигода, яку учні сподіваються витягти в результаті засвоєння іноземної мови);

3) значимість спільноти носіїв мови, що вивчається (прагнення учня стати частиною референтної групи шляхом придбання якості, яка відрізняє її володіння англійською мовою);

4) ставлення до носіїв мови, що вивчається (прагнення до безпосереднього контакту з ними);

5) культурний інтерес (сприйняття продуктів культури, пов'язаних з іноземною мовою та її носіями і переданих засобами масової інформації);

6) лінгвістична впевненість (переконання, що цілі, поставлені при вивченні іноземної мови, посильні і досяжні);

7) оточення (вплив батьків, сім'ї, друзів, зокрема, їх відносини до іноземної мови, що вивчається, та її носіїв) [51].

Тому відокремлення кожної частини та зміцнення всієї системи в цілому має потенціал для підвищення ефективності процесу навчання німецької мови.

Багато дослідників і викладачів пропонують власні дієві методи підвищення мотивації школярів до вивчення німецької мови.

О. В. Наумова [37] пропонує наступні способи:

1) створення спеціально розробленої системи вправ, виконуючи які учні відчували б результат своєї діяльності;

2) залучення емоційної сфери у процес навчання;

3) педагогічний вплив вчителя, зокрема наявність стимулів і підкріплень;

4) використання на заняттях аудіовізуальних засобів;

5) використання особистісної індивідуалізації [там само].

Крім того, підвищення мотивації йде через:

1) залучення учнів у самостійну роботу на уроці;

2) проблемність завдань і ситуацій;

3) контроль знань умінь і навичок;

4) країнознавчий матеріал;

5) доброзичливе ставлення.

Значний вплив на розвиток позитивної мотивації до навчання німецької мови має використання сучасних новітніх технологій на уроці,

особливо інформаційно-комунікаційних (блоги, соціальні мережі тощо). Тому при навчанні учнів на всіх етапах необхідно приділяти увагу формуванню стійкої мотивації, що вимагає уваги вчителя до особистих переживань, інтересів, почуттів та емоцій дітей, їх положення у класі.

Таким чином, для школяра, який освоює німецьку мову необхідно знати, для чого вона йому знадобиться, тому що цей процес займає доволі

багато часу, вимагає наполегливості, ретельності і великих зусиль.

Однією з проблем є те, що учень може поступово втратити бажання вивчати мову, тому саме вчителі відповідають за підтримку високого рівня залученості учнів на уроках. Школярі повинні бути зацікавлені

у вивченні німецької мови не тільки тому, що хочуть закінчити навчальний процес з хорошою оцінкою в атестаті. Не менш важливо усвідомлювати значимість цього предмета в майбутньому. З цього можна зробити висновок, що мотивація є ключовим фактором, який може суттєво впливати на бажання учнів освоювати нові знання.

1.4 Країнознавчі компетенції учня

Як і в багатьох країнах світу, так і в Україні освіта є найважливішою складовою економічного, суспільного та культурного життя країни та необхідною умовою стабільного розвитку. Без якісної освіти неможливо створити демократичне суспільство, яке розвивається доволі стрімкими темпами і висуває нові вимоги до рівня освіченості підростаючого покоління.

Головною метою навчання німецької мови в школах вважається формування у школярів іншомовної комунікативної міжкультурної компетенції, підґрунтям для якої є комунікативні вміння, сформовані на основі мовних знань і навичок. Рівень розвитку комунікативної компетентності залежить від соціокультурних і країнознавчих знань, які забезпечують входження особистості в інший соціум [19, с. 27].

Дослідниця С. Ніколаєва визначає компетентність як «специфічну здатність особистості до продуктивної діяльності у конкретній предметній галузі, яка включає вузько спеціалізовані знання, уміння і навички, досвід їх використання у реальному житті» [9, с. 54].

Отже, соціокультурна компетентність передбачає «знайомство тих, хто навчається, з національно-культурною специфікою мовленнєвої поведінки і здатністю користуватися елементами соціокультурного контексту, релевантними для породження і сприйняття мовлення з точки зору носіїв мови. Ці елементи – звичаї, правила, норми, соціальні умовності, ритуали, соціальні стереотипи, країнознавчі знання та ін.» – підкреслює Н. Я. Бачинська [5].

Соціокультурна компетентність включає такі складові: країнознавчу (Н. Брукс, М. Бірам, Л. Голованчук, В. Сафонова та ін.), лінгвокраїнознавчу (Є. Верещагін, В. Костомаров, О. Оберемко, Г. Томахін та ін.) та соціолінгвістичну компетенції.

Країнознавча компетенція – це знання про народ-носія мови, національний характер, суспільно-державний устрій, здобутки в галузі освіти, культури, особливості побуту, традиції. До лексичних одиниць, що характеризуються яскраво вираженою національно-культурною семантикою та відображають культурні особливості народу-носія мови, належать реалії (предмети або явища, характерні для однієї культури та відсутні в іншій), конотативна та фонова лексика.

Складниками соціокультурної компетентності учнів є країнознавча компетенція (знань учнів про культуру країни, мова якої вивчається) та лінгвокраїнознавча компетенція (оволодіння учнями особливостями мовленнєвої та немовленнєвої (міміки, жести) поведінки). Для формування соціокультурної компетентності потрібне не знання країнознавства як комплексу наукових дисциплін, а так звані фонові знання (background knowledge), тобто знання про країну, традиції, звичаї та її культуру, відомі усім жителям цієї країни. Як стверджує Л. Голованчук, «розглядаючи соціокультурну компетентність, слід говорити не просто про фонові країнознавчі знання тобто країнознавчу компетенцію, а про культурно-країнознавчу компетенцію» [12, с. 18].

С. Ніколаєва визначає компетентність як «набуту у процесі навчання інтегровану здатність особистості, яка складається із знань, навичок, умінь, досвіду, цінностей, ставлення тощо, які можуть комплексно реалізуватися на практиці» [39, с. 43].

Структуру соціокультурної компетентності складають такі знання:

1) країнознавчі (теоретичні відомості про історію, географію, економіку, державний устрій, особливості побуту, звичаїв, традицій українців);

2) лінгвокраїнознавчі (знання лексичних одиниць національної семантики із подальшим їх застосуванням у ситуаціях спілкування);

3) соціокультурні (знання національно-специфічних моделей поведінки, характерних для української культури) [43, с. 4].

Таким чином, використання країнознавчих компетенцій є важливим на всіх етапах навчання німецької мови. З огляду до мети навчання німецької мови учень повинен не лише оволодіти країнознавчою, лінвокраїнознавчою та соціокультурною компетенціями, а й вміти їх застосовувати у певних ситуаціях спілкування.

1.5 Проблеми формування країнознавчих компетенцій

Як показує аналіз програм із німецької мови для загальноосвітніх шкіл, розвитку країнознавчої компетенції приділяється дуже велика кількість уваги (не менше, ніж аудіюванню, граматиці тощо). Проте саме вивчення країнознавчого матеріалу підвищує інтерес до предмету, що передбачає уміння формувати в учнів потребу користуватися іноземною мовою як засобом спілкування:

а) через користування автентичними матеріалами (віршами, текстами, піснями, відеоматеріалами) при вивченні мови;

б) через використання активних форм навчання (проблемних завдань, рольових ігор соціокультурної спрямованості), які дозволяють ефективніше засвоювати іншомовну культуру;

в) через залучення школярів до різних видів позакласної роботи (культурно-країнознавчі конкурси та вікторини, листування із зарубіжними партнерами тощо), метою яких є розв'язання конкретних завдань [46, с. 36 - 37].

Таким чином, використовуючи в навчальному процесі країнознавчий підхід, можна зберегти в учнів інтерес до вивчення німецької мови, оскільки виховання зацікавленості в німецькій мові - це першочергове завдання вчителя іноземної мови в загальноосвітньому закладі.

Формування країнознавчої компетенції в процесі вивчення німецької доцільно розпочинати уже на молодшому ступені навчання. В процесі вивчення німецької мови елементи країнознавства приховують в собі певну форму етикету, рекомендації щодо правильного оформлення кореспонденції, норм поведінки в громадських місцях та вдома. Відбираючи тексти, доцільно враховувати їх пізнавальну цінність, а також принцип доступності, вони повинні бути цікавими для дітей,

спонукати до порівняння власної культури з культурою і життєвим досвідом однолітків у країні мови, що вивчається [11, с. 89].

Важливу роль у формуванні уявлень про культуру країни, мова якої вивчається, виконують чинники рідного соціокультурного середовища. Подача матеріалу йде в постійному порівнянні двох культур, оскільки істинне розуміння чужої культури можливе тільки при глибокому знанні історії і культури свого краю. Це стимулює учнів до пізнавальної активності.

Для школярів також може бути цікавою і країнознавча інформація за темою "Die Schulerin Deutschland", де українські школярі мають змогу дізнатись, як відбувається оцінювання в німецькій школі. Робота з віршами викликає інтерес до здобування знань про культуру. Тому, відповідно до теми, на кожен урок потрібно підбирати вірші для виразного читання з подальшим вивченням [42, с. 43]. З метою закріплення мовленнєвих кліше на уроках варто використовувати навчальні пісні. Вони знайомлять дітей із формами вітання німецькою мовою, допомагають їм легко запам'ятати, як вони повинні представляти себе співбесіднику під час зустрічі й запитати його ім'я. Із пісні діти також можуть дізнатися, що німці під час зустрічі обов'язково поставлять запитання "Wie geht's?", а у відповідь можуть почути: "Danke, prima", "Danke, gut ". Під час прощання один з одним вираз "Auf Wiedersehen вважається нейтральним та вживається без обмежень, а вирази "Bis bald!", "Tschüss!" є недоречними в офіційній розмові. Все це школярі мають змогу дізнаватись з веселих, ритмічних пісень [10, с. 33].

В школах рекомендовано проводити тижні німецької мови і використовувати там уже вивчені пісні та вірші. В процесі вивчення культурних традицій німецького народу, варто порівнювати їх

з українськими традиціями. Зокрема, це стосується вивчення теми: «Feste und Bräuche» .

Ще одним проявом культури і традицій країни є національна кухня. Німецька кухня — це нескінченна різноманітність місцевих кулінарних традицій. Смажені ковбаски з капустою, пиріг із цибулі, котлет по-берлінськи, гострий браунколь — більше тридцяти німецьких регіональних кухонь задовольнять будь-якого гостя. Обід — "Mittagessen" — буває між 12 і 13 годинами. Усі бажають одне одному "Guten Appetit!" В будинок без запрошення можуть приходити лише близькі та друзі.

Різноманітність форм і методів роботи є важливим чинником підвищення інтересу учнів до предмету та максимальної навчальної здібності. В процесі навчання німецькій мові слід проводити різноманітні види занять: семінари, екскурсії, конференції, вікторини, заліки, узагальнення матеріалу, олімпіади, матеріал до яких готувати із залученням нової країнознавчої інформації. Використовування в навчальному процесі країнознавчої інформації викликає живий інтерес у учнів і підтримує пізнавальну мотивацію при навчанні німецькій мові, сприяє підвищенню рівня знань і умінь школярів.

Таким чином, цілеспрямована робота по реалізації країнознавчого аспекту на уроках німецької мови сприяє, з одного боку, підвищенню інтересу до предмету, а з іншого – створює позитивну мотивацію при засвоєнні мовних засобів та при набуванні культурознавчої та країнознавчої інформації за допомогою та на основі цих засобів. Також, використовуючи країнознавчий матеріал на уроках німецької мови, вчитель прищеплює школярам шанобливе ставлення та повагу до рідної культури, почуття гордості за свій народ і рідний край.

Висновки до розділу 1

Терміни *лінгвокраїнознавство* та *країнознавство* мають різні значення. Лінгвокраїнознавство – наука, яка вивчає вплив культури на мову, та навпаки. Країнознавство – наука, синтезує й узагальнює закономірності розвитку певної країни.

Країнознавство посідає визначне місце у навчанні німецької мови у середній школі. Країнознавчий аспект поглиблює вже набуті знання та формує в учнів уявлення про культуру, традиції та побут Німеччини.

Формування позитивної мотивації при навчанні німецької мови з використанням країнознавчого підходу є навід'ємним компонентом кожного уроку. Створення позитивної мотивації учнів вимагає великих зусиль та наполегливості з боку вчителя. Досягнути цього можна завдяки підтримці постійного інтересу учнів, високого рівня їх залученості та інтенсивного використання додаткового матеріалу.

Важливою частиною на всіх етапах навчання є застосування компетенцій країнознавства. Відповідно до них учень повинен не лише оволодіти країнознавчою, лінгвокраїнознавчою та соціокультурною компетенціями, а й вміти їх застосовувати у певних ситуаціях спілкування.

Формування країнознавчих компетенцій в учнів на уроці німецької мови сприяє як підвищенню інтересу до предмету, так і створенню позитивної мотивації при засвоєнні мовних засобів. Також при застосуванні країнознавчого матеріалу на уроках у школярів виховується толерантне ставлення та повага як до своєї культури та мови, так і до німецької.

РОЗДІЛ 2. ЗАСТОСУВАННЯ КРАЇНОЗНАВЧОГО АСПЕКТУ В ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

2.1 Урок іноземної мови з використанням країнознавчого аспекту

У сучасну епоху інтеграції до загальноєвропейського простору особливо актуальним є питання про залученість сучасної людини в світову культуру та рівень її наближення до європейських стандартів, що націлює на необхідність пошуку оптимальних засобів навчання у практиці викладання іноземних мов, зокрема німецької.

Міжособистісне спілкування носіїв різних мов і культур може здійснюватися при взаємному зацікавленні комунікантів, а також, якщо вони будуть керовані однією метою – взаємопорозумінням, взаємозбагаченням засобами міжкультурної комунікації. Але, щоб бути цікавим партнером, необхідно знати та розуміти свою національну культуру, історію, звичаї та традиції свого народу.

Розглянемо найоптимальніші приклади включення краєзнавчого матеріалу в процес навчання учнів німецької мови. Саме краєзнавство може стати важливим джерелом стимулювання інтересу до вивчення німецької мови, дозволяє учням орієнтуватися в розмові на ті факти та відомості, з якими вони зіштовхуються в повсякденному житті, в умовах існування в рідній для них культурі. Таким чином, чим ширше та галузь знань про факти рідної культури, якими оперують учні, тим продуктивніша та результативніша робота по ознайомленню з культурою держав, мова яких вивчається [49].

Проблеми використання краєзнавчого матеріалу в процесі викладання різних предметів шкільного навчального плану, у тому числі й іноземної мови, були розглянуті на рівні дослідження методики, змісту та засобів навчання іноземним мовам і міжкультурній комунікації, та окремо краєзнавство – в якості дидактичного та виховного засобу в школі

такими вченими як В. П. Безпалько, І. Л. Бім, М. Л. Вайсбурд, М. Х. Вексель, М. С. Ільїн, Н. Ф. Коряковцева, Л. Г. Кузьміна, Р. Ладло, Г. В. Рогова, Ю. Ф. Тарасова, Л. Шалькевич, С. Ф. Шатилов, А. В. Щепілова, В. О. Маслов, Є. М. Верещагін. Однак із запровадженням національно-територіальної частини державного стандарту освіти проблема системного використання країнознавчого матеріалу, як єдиного мотиваційно-навчального інструменту навчання німецької мови і культури у школі не виявилась та не знайшла належного огляду в спеціальній літературі [28, с. 2].

Уроки, проведенні з використанням країнознавчого критерію, не лише навчають знань з історії, мистецтва, літератури та природознавства, а й вчать цікавитися всім цим і підвищувати свій культурний рівень [8, с. 27]. Таким чином не менш важливим є введення регіональних елементів на уроках іноземної мови, адже вплив навколишнього культурного середовища на дітей не має жодного сумніву. Вивчення сторінок історії конкретного регіону з урахуванням місцевих особливостей сприяє збагаченню та поглибленню учнів знаннями про мистецтво, побут й літературу рідного краю, традиції та звичаї свого народу, розширює світогляд школярів.

Майстерність вчителя на уроці німецької мови також відіграє велику роль та включає в себе методи навчання та виховання, творче використання передового педагогічного досвіду, раціональний контроль та інтелектуальний розвиток пізнавальної та практичної діяльності учнів.

Для навчання іноземної мови учнів середньої та старшої школи має бути характерна рівноцінна увага до формування мовленнєвих умінь і навичок в усному і письмовому спілкуванні нерозривно пов'язаних із країнознавством. На цих етапах все активніше використовується продуктивна діяльність учнів [18, с. 102].

У зв'язку з розвитком та змінами освітньої системи, впровадженням нових методик, багато вчителів почали реформувати навчання іноземних, зокрема німецької, мови. В основному збільшена увага до дітей, прагнення розвивати їх мотивацію, інтерес до оволодіння німецькою мовою, усунення формальності в організації навчального процесу, оцінювання учнів відповідно до їх діяльності та надати перевагу справжньому спілкуванню з учнями – діалогу, замість авторитарного. Вчителі охоче залучають додатковий, новий, цікавий країнознавчий матеріал, заохочують дітей до пошуку такого матеріалу набагато раніше, ніж передбачено програмою, забезпечують психологічно-комфортний клімат у класі. На позакласній роботі автентичні вірші, пісні, театралізація, що місять країнознавчі елементи, все більше проникають в учнівську діяльність та стають обов'язковими частинами уроку. Починається це для того, щоб «зробити навчання більш інформативним, змістовним, щоб підсилити вплив на особистість школяра засобами навчального предмета, щоб розвивати не тільки його світогляд, але й світовідчуження» [29, с. 4]. Крім того підвищується впевненість в оволодінні німецькою мовою, покращується мислення пам'ять, наприклад за допомогою словника, тексту формуються загальноосвітні та специфічні навчальні уміння.

Інтерес до вивчення німецької мови в Україні невпинно зростає, тому існує об'єктивна потреба у розширенні сучасних методик викладання цього предмету. Насамперед, за наявності достатньої кадрової та матеріальної бази, навчання німецької мови можна починати раніше. Багато вчителів вважають ігри найефективнішою формою навчання при вивченні німецької мови [38, с. 21]. Завдяки іграм відбувається зацікавленість учнів у спілкуванні німецькою мовою, включаючи елементи культури спілкування, формуються певні навички, відбувається міжнародне, естетичне виховання та формуються мовні механізми.

У рамках існуючих організаційних форм, звичайно можуть бути різні форми навчання мови, що відрізняються тривалістю, якістю, характером його початку і завершення.

Усе це потребує створення умов, які полегшать дітям опанування основ іноземної мови, а також створення ресурсів для підвищення якості та ефективності існуючої освіти.

Методологічною цінністю в інтенсивних методах є використання зв'язного фабульного тексту розповіді, розмаїття і багаторазовість використання зв'язного тексту та часте залучення учнів до групових форм роботи [16, с. 95]. Враховуючи щільність методик, що сформувалися у системі шкільного навчання, у кожному шкільному колективі необхідно враховувати наявність некомунікативних типів учнів, а також тих, що не володіють достатньою методичною майстерністю.

Тому важливо організувати індивідуальні та диференційні навчальні курси. Різноманітне поєднання всіх форм навчання: групової, самостійної, парної, індивідуальної роботи є важливим засобом підвищення якості навчання та виховання учнів, дозволяє краще враховувати їхні індивідуальні відмінності та сферу інтересів. Не менш важливим фактором є забезпечення учнів можливістю досягати поставлений плановий результат.

Ідеї створення навчальних програм за допомогою комп'ютерів, презентацій та відеозаписів стали надзвичайно перспективними та активно впроваджуються у шкільну практику. Інтенсивність навчання одна з найбільш сучасних тенденцій зумовлює необхідність змін уроків німецької мови, перетворюючи їх в урок-подорож, урок-розмова, урок-телеміст [31, с. 15]. Особливе значення має вихід в інші практичні види діяльності, у процесі яких відбувається реальне іншомовне спілкування. Такий вихід може здійснюватися:

на внутрішньому шкільному рівні – при реалізованому спілкуванні з іноземними гостями, зустрічах типу КВК;

на міжшкільному рівні – організація переписування іноземною мовою, олімпіад, фестивалів, тижнів іноземної мови;

на позашкільному рівні – у процесі включення школярів у реальну трудову діяльність [14].

Можна зробити висновок, що реалізація країнознавчої галузі пов'язана з різними формами навчання на уроках та в позаурочний час, сприяють з одного боку підвищенню інтересу до предмету, а з іншого – забезпечують позитивну мотивацію при вивченні мовних засобів та засвоєнні країнознавчої та культурознавчої інформації.

2.2 Важливість країнознавчої складової на уроках іноземної мови

Оскільки мова та культура нерозривно пов'язані, то навчання іноземної мови тісно переплітається з культурою народу. Учням варто вивчати німецьку мову в першу чергу як засіб спілкування та як елемент залучення їх до культури німецького народу. Це поступово стає домінуючою стратегією викладання іноземної мови в початковій школі і зумовлює потребу у формуванні в учнів країнознавчої компетенції.

Вітчизняні та зарубіжні науковці Л. Кузнецова, А. Полупан, О. Константинова, С. Гогильчин розглядали цю проблему в середині та наприкінці минулого століття. Протягом останніх років зросла увага науковців до феномену країнознавчої компетенції, яка є показником готовності особистості до міжкультурної комунікації. Проблему формування країнознавчої компетенції детально досліджували в своїх роботах В. Сафонова, М. Нефедова, Т. Лотарьова, С. Роман та ін. Однак, у більшості наукових праць проблема формування таких навичок розглядається в контексті формування комунікативної компетенції [13].

Нині досягнуто вагомих результатів у розв'язанні проблеми паралельного навчання мови та культури країни в усному комунікативному процесі учнів середньої школи. Однак, дослідивши наукову літературу, можемо зробити висновок, що більшість дослідників ігнорують практичний аспект оволодіння країнознавчою інформацією. На жаль, у цих роботах не пояснюється як саме учитель повинен формувати в учнів відповідні компетенції та залучати учнів до культури німецькомовних країн.

Чому країнознавчий аспект є важливим у викладанні іноземної мови? Його мета полягає в тому, щоб подолати пов'язані з культурою бар'єри для розуміння шляхом надання учням базових знань, які в першу чергу роблять можливим порозуміння між різними культурами. [1, с. 53]. Розвиваючи

вміння учнів вивчати мову та оволодівати знаннями про країну, вони вивчають німецьку мову, усвідомлюючи духовні та культурні цінності іншої етнокультурної дійсності, яка і є базовим змістом мови.

Під країнознавчою компетентністю слід розуміти навчальну дисципліну, яка комплексно вивчає країни і регіони світу, досліджує, систематизує й узагальнює дані про їхню природу, населення та внутрішні просторові відмінності [27, с. 6].

На думку В. Сафонової, країнознавча компетенція включає комплекс знань про специфіку культури країни, вмінь і навичок оперувати ними. Специфіку можна реалізувати в організованій та дібраній сукупності відомостей про культуру народу певної країни: соціальні цінності, норми, традиції, звичаї; спосіб життя; соціокультурний портрет країни, її народ та мова; історичний та культурний фон, особливості історичної пам'яті народу; ментальність тощо [50].

Викладаючи іноземну мову, вчитель знайомить учнів з особливостями мови, які притаманні культурі Німеччини. Країнознавчу компетенцію розглядає В. Фурманова як володіння особливостями вербальної та невербальної поведінки носіїв мови в комунікативних ситуаціях. Складовими країнознавчої компетенції є мовленнєва та немовленнєва поведінка. Мовленнєва поведінка включає знання лексичних одиниць з національно-культурним компонентом в їх семантиці, вміння і навички адекватного володіння при міжкультурній комунікації, а також уміння використовувати фонові знання при необхідності досягти взаєморозуміння у ситуаціях опосередкованого й безпосереднього міжкультурного спілкування. Немовленнєва поведінка включає невербальні (кінесичні, проксемічні і паралінгвістичні) знання, уміння і навички. Структура немовленнєвої поведінки включає такі засоби спілкування:

- 1) кінесичні (жести, міміка, контакт очей);
- 2) проксемічні (пози, рухи тіла, дистанція між учасниками під час спілкування);
- 3) паралінгвістичні (ритміка, мелодика, інтонація, паузація, фонації, вигуки) [60, с. 74].

Оскільки країнознавча компетенція включає і мовленнєву і немовленнєву поведінку, доцільно буде пояснити учням також немовленнєву поведінку німців, залучивши їх до різних засобів спілкування на уроках німецької мови.

У процесі формування країнознавчої компетенції учнів необхідними є фонові знання про країну та культуру мова якої вивчається. Фонові знання С. Роман вважає характерними жителям конкретної країни і здебільшого невідомі іноземцям, що ускладнює певною мірою процес спілкування, оскільки взаєморозуміння неможливе, будучи неопізнаним у дійсності, яка оточує [48, с.55].

Учитель повинен залучати учнів до організації різноманітних свят за допомогою цікавих текстів, відео та яскравих зображень. Також не менш важливим є ознайомлення дітей із традиційними звичаями німецького народу.

Фонові знання можуть біти реалізовані певними мовними засобами, а саме фоновою лексикою та національними реаліями. Лексику, яка відрізняється фонами (якщо рівень лексичного поняття збігається), називають фоновою [57, с. 23]. За визначенням Г. Томахіна, реалії – це назви властивим тільки певним націям і народам предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імен національних і фольклорних героїв, міфологічних істот [56, с. 13].

При формуванні країнознавчої компетенції учитель має скласти свій план навчання мовного етикету, оскільки йому притаманні певні

національні особливості та певні універсальні риси, які є загальноприйнятими для різних народів світу.

Тексти для читання та подальшого їх опрацювання слід добирати так, щоб їх зміст відтворював реальні соціальні стосунки, включав доречні правила ввічливості та поведінки, відомості про культуру німців, їх повсякденне життя, міжособистісні відносини, національну самобутність, історію та мистецтво.

Урок повинен бути інформативним, тексти автентичними, використовуються статті, сучасна проза і поезії, аудіотексти, фотоматеріали та відеофільми. Завдяки залученню до іншої національної культури автентичними, цікавими для учнів середньої школи, засобами можна сформувати образ німецького ровесника і викликати в учнів почуття причетності до народу-носія німецької мови.

Тож, можна зробити висновок, що формування країнознавчої компетенції розглядається у роботах багатьох вчених, деякі з них вивчають також проблему формування вербальної комунікативної поведінки. Зауважимо, що проблему формування в учнів невербальної комунікативної поведінки вивчено недостатньо повно. Отже, перед педагогами, методистами та науковцями постає завдання – розробити методики формування в учнів країнознавчої компетенції при навчанні їх стандартів вербальної та невербальної комунікативної поведінки.

2.3 Аналіз навчально-методичного комплексу

Навчання німецької мови учнів середньої школи, переважно як другої іноземної, відбувається за базовими шкільними підручниками. Інформація про країну є частиною уроків німецької мови, яка відіграє важливу роль та має бути обов'язковою частиною шкільних підручників.

У нашому дослідженні проводиться аналіз підручників для початкових і середніх етапів навчання німецької мови. Одне із завдань полягає у визначенні країнознавчих сфер наявних у підручниках, щоб виявити як обрані підручники відображають країнознавчий рівень.

Для аналізу підручників мають бути встановлені певні критерії. Аналізувати підручники можна за трьома критеріями: дидактичними, лінгвістичними та країнознавчими. Наше дослідження буде зосереджене на країнознавчому критерії, оскільки аналізуючи підручники важливим є те, як в них оформлена саме культурознавча інформація.

За матеріалами проєкту «Mannheim Report» є такі країнознавчі критерії аналізу підручника:

- постановка мети навчання;
- текст та комунікація;
- соціальна реальність;
- життєва ситуація;
- культурно-географічні обставини;
- культурна перспектива [3, с. 45].

Однак ми вважаємо ці критерії занадто загальними, тому для досягнення поставленої мети ми будемо використовувати більш конкретні критерії, а саме:

- які культурні теми розглядаються;
- наявність справжніх, реальних фото;
- наявність графіки, карт, планів міст;

- наявність автентичних, цікавих текстів із повсякденного життя;
- присутність уривків текстів;
- наявність фактів про географію, історію, культуру, політику, систему освіти та економіку Німеччини;
- готовність учнів використовувати країнознавчу лексику повсякденного спілкування;
- присутність розмовного варіанту мови;
- наявність попередніх знань про країну;
- заохочення до спілкування;
- подання інформації про німецькомовні країни;
- розширення основних тем необхідних для спілкування;
- наявність додаткових матеріалів до підручника, що поглиблювали б загальні знання про Німеччину (відео, аудіо, тощо);
- актуальність наявної інформації в підручнику;
- країнознавчі форми роботи, які задіюються на уроках німецької мови.

Ці питання буде розглянуто в кожному підручнику за такими рубриками:

- тексти;
- ілюстрації;
- мова;
- теми;
- додаткові матеріали
- різне.

Для аналізу обрано чотири підручники: «Привіт друзі» для 5, 6, 7 та 8 класів. З цими підручниками діти вивчають німецьку як другу іноземну мову майже у всіх школах України. Як вчителька німецької мови я навчаю учнів Білозірського ліцею – опорного закладу загальної середньої освіти за цими підручниками.

2.3.1 Початковий рівень навчання німецької мови

Розглянемо підручник С. І. Сотникової для 5 класу (1-ий рік навчання).

Цей підручник призначений для учнів, рідною мовою яких є українська. Навчальний матеріал складається із семи тем: «Hallo!», «Meine Familie und meine Freunde», «Schule», «Feste und Jahreszeiten», «Der Mensch und seine Freizeit», «Die Natur» та «Deutschland und die Ukraine». В кінці кожної теми є настільна гра на повторення вивченого матеріалу в її межах. Всі сторінки підручника прописом пронумеровані німецькою мовою. Підручник оснащений QR кодами, за допомогою яких учні можуть виконувати ще й онлайн завдання. У кінці підручника є додаткові тексти для читання, граматики описана українською мовою, тексти для аудіювання та німецько-український словник. Всі завдання сформульовані німецькою мовою та мають переклад українською мовою.

В описаній автором концепції зазначено, що він має чітко виражену комунікативну та діяльну орієнтованість, відповідає віковим особливостям учнів, містить багато цікавих завдань, автентичних пісень і римувань. Виклад супроводжується яскравими ілюстраціями. Підручник є складовою навчально-методичного комплексу разом із робочим і тестовим зошитами, книгою для вчителя, флеш-картками та аудіо диском [52, с. 2].

Почнемо аналіз з текстів. На початку підручника учням надаються короткі діалоги, які супроводжуються аудіозаписами. Також доволі часто ці діалоги пропонується розіграти у парах. З початку другої теми школярам

пропонуються тексти у вигляді звичайних або електронних листів. Тексти зазвичай пов'язані з новою граматиною та лексикою. Але, на жаль, жоден з них не містить країнознавчої інформації. За винятком одного тексту в якому є країнознавча інформація. У формі електронного листа в ньому розповідається про місто Дрезден. Приклад тексту про Дрезден: Lieber Artem, ich danke dir für deinen Brief. Ich möchte die etwas über meine Heimatstadt erzählen. Ich lebe in Dresden. Das ist eine Großstadt. Sie liegt am Fluss Elbe. In Dresden leben über 520000 Menschen. In meiner Stadt gibt es viele Schulen, Universitäten, Fabriken, Läden, Kirchen, Museen und Dankmäler. Es gibt auch Theater, Kinos, Zoos und Parks. Ich mag Dresden und gehe durch meine Heimatstadt gern spazieren. Ich schicke die 2 Postkarten. Hier sieht du die Frauenkirche und die Elbe. Und was gibt es in deinem Heimort? [52, с. 139] Автентичних текстів не виявлено.

Ілюстрації. У кожному уроці є яскраві різнокольорові фото та малюнки. Усі фото, сучасні, гарної якості, достатнього розміру кольорові та відповідають дійсності. Фото або малюнків, які б відповідали країнознавчим критеріям, на нашу думку, недостатньо. Зокрема це карти Німеччини, фото її історичних пам'яток (Reichstag, Brandenburger Tor, Berliner Fernsehturm, Zoologische Garten Berlin та ін.) та міст (Köln, Dresden, Berlin, Münschen). Майже всі вони знаходяться у сьомій темі «Deutschland und die Ukraine». Проте всі вони мають заголовки, щоб учні мали розуміння того, як вони виглядають та називаються. Але на нашу думку, вчителю було б варто звернути увагу школярів на ці країнознавчі моменти більш детально.

Мова. Знання словникового запасу відповідає за успіх спілкування іноземною мовою. Словниковий запас має бути актуальним та підготувати учнів до повсякденних ситуацій у спілкуванні. Що ж стосується лексики цього підручника, то вона є у текстах кожного уроку.

Як вже згадувалось вище, цей підручник не містить автентичних текстів, що може вплинути на спілкування та розуміння носіїв мови.

Розмовні вправи часто мають форму повторення за шаблоном, додаванням слів або їх переклад. Сленгу взагалі знайдено не було. Це не є упущенням, оскільки учні вивчають мову тільки перший рік і спочатку мають сформулювати хоча б загальне уявлення про країну та її мову. Лексика підручника ґрунтується на стандартному варіанті сучасної німецької мови з незначними вкрапленнями розмовних слів (Hallo, tschüss!).

Теми. Щодо тем підручника, то слід зазначити що в них міститься країнознавча інформація про географію (міста, річки, гори), культуру (традиції, звичаї), освіту (обмежено – систему оцінювання в німецьких школах). На нашу думку, було б доречним додати ще деякі факти про відомих особистостей Німеччини, наприклад Альберта Енштейна, Братів Грім, Йогана Вольфгана фон Гете та Людвіга Бетховена . А в загальному підручник охоплює низку тем, які цікавлять учнів: Freizeit, Familie, Feste тощо.

Додаткові матеріали. До НМК з німецької мови для 5 класу входять додаткові матеріали. Серед них Arbeitsheft який зорієнтований на закріплення вивченого матеріалу на кожному уроці. Також в багатьох уроках містяться QR коди, за допомогою яких учні мають змогу виконати ще й онлайн-завдання. На нашу думку, у цих матеріалах не вистачає QR кодів чи посилань на відео, з країнознавчою інформацією.

Інше. У підручнику пов'язано вивчення німецької мови з іншими предметами, найбільше з географією та українською мовою.

Отже, у проаналізованому підручнику для 5-го класу міститься певний навчальний матеріал, за допомогою якого формується початкова країнознавча компетенція. На нашу думку, можливим є залучення навчальних автентичних відеоматеріалів серії «Hallo aus Berlin» до таких

тем: відеофільм «Familie» до теми «Meine Familie und meine Freunde», відеофільм «Freizeit» до теми «Der Mensch und seine Freizeit» та відеофільм «Schule» до теми «Schule».

Розглянемо підручник С. І. Сотникової для 6 класу (2-ий рік навчання).

Цей підручник призначений для учнів, рідною мовою яких є українська. Навчальний матеріал складається із семи тем: «Der Sommer ist vorbei», «Meine Familie», «Schule», «Tagesablauf», «Zu Hause feiern», «Deutschland und die Ukraine» та «Unsere Natur und Umwelt». В кінці кожної теми є настільна гра на повторення вивченого матеріалу в даній темі. У кінці підручника є граматики описана українською мовою, тексти для аудіювання, німецько-український та українсько-німецький словники. Всі завдання сформульовані німецькою мовою та мають прямий переклад українською мовою.

Концепція підручника не описана, але є звернення від авторів до учнів, в якому повідомляється що досягнуть діти цього року: Цього року ти зустрінеш уже відомих тобі персонажів і познайомишся з новими людьми, містами, традиціями та звичками німецького народу. Підручник допоможе тобі зробити подорож до різнобарвного світу німецької мови цікавою та веселою [53, с. 5]. Спираючись на слова авторів можна сказати, що підручник розроблений не лише для того, щоб вивчити німецьку мову, але й для того щоб зрозуміти культурні особливості Німеччини. Тобто країнознавчий критерій присутній.

Почнемо аналіз із текстів. У підручнику багато текстів у вигляді звичайних листів та електронних листів, також є діалоги та вірші. Більшість з них спрямовані на закріплення нової лексики та граматики. Лише два з них висвітлюють ще й країнознавчий аспект. Але порівняно з підручником для 5 класу тут є тексти які розповідають про найбільші

німецькі міста, такі як Erfurt, Hamburg, Frankfurt, München та столицю Німеччини Berlin. Зразок вправи:

Lina: Ich komme aus Erfurt. Meine Stadt liegt in Ostdeutschland. Meine Stadt ist sehr grün. Man nennt Erfurt eine Blumenstadt.

Florian: Ich komme aus Hamburg. Meine Stadt liegt in Norddeutschland. Meine Stadt ist sehr bekannt. Hier gibt es einen großen Seehafen. Man nennt meine Stadt das Seetor Deutschlands.

Sofia: Meine Heimatstadt ist Frankfurt am Main. Diese Stadt ist sehr groß. Sie liegt in Westdeutschland. Hier gibt es viele Banken und Bürohäuser. Man nennt meine Stadt die Finanzmetropole Deutschlands und Europas.

Ben: Ich komme aus München. Diese Stadt liegt in Süddeutschland. Durch die Stadt fließt der Fluss, er heißt die Isar. Meine Stadt nennt man oft die Isarmetropole [53, с. 123].

Також окрема тема виділена для ознайомлення із культурними пам'ятками Німеччини. В книзі наявний художній текст української авторки перекладений німецькою мовою, але в ньому не згадується жодний країнознавчий критерій. Авторки включили у підручник один автентичний текст «Nina» Г. Хансона в якому розповідається рецепт приготування фрикадельок [53, с. 103]. Також цікавим спостереженням стала наявність тексту про традицію святкування 1-шого вересня у Німеччині. В тексті розповідається про мішочок із солодощами який дарують дітям [53, с. 48]. Особисто я на уроці роблю прямо маленький історичний екскурс, щоб розповісти дітям про цю традицію і їм це дуже подобається, вони слухають із захопленням. Ми негативно оцінюємо недостатню кількість автентичних текстів, адже учням шостого класу було б цікаво дізнатися більше про культуру Німеччини саме через ознайомлення з оригінальними текстами, наприклад казками.

Ілюстрації. Підручник містить дуже багато яскравих ілюстрацій. Більшість з цих ілюстрацій це картинки, фотографій менша кількість. Ми вважаємо це недоліком, оскільки учні можуть сприймати мову не так серйозно. Але ті фото, які є в книзі, гарної якості та не є застарілими. Розмір фото та ілюстрацій хороші. В книзі було знайдено деякі фото, які демонструють Німеччину. Тут наявна карта Європи з підписами європейських країн і завдання вказує, що діти мають назвати сусідні країни Німеччини з чотирьох сторін світу. Ми вважаємо ця вправа є доречною, адже вона містить країнознавчий аспект. Також у цьому підручнику так само як і в підручнику для 5-го класу є фото культурних та історичних пам'яток Німеччини (Reichstag, Brandenburger Tor, Berliner Fernsehturm, Zoologische Garten Berlin та ін.) Не менш важливим і пізнавальним для дітей є фото німецького атестата з оцінками. В цілому книга містить яскраві та цікаві фото та малюнки.

Мова. У цьому підручнику є багато вправ, спрямованих на сприяння засвоєння мови. Це часто повторювані шаблонні вправи. Загалом зауважень до лексики немає, вся лексика використовується у текстах та вправах протягом уроку. У книзі бракує деяких уживаних у спілкуванні слів та виразів, незнання яких може перешкодити спілкуванню. Не вистачає англіцизмів та молодіжної лексики, яка широко вживається у сучасному німецькомовному суспільстві.

Теми. Підручник налічує сім тем, які є базовими для спілкування в Німеччині. Теми гарно підібрані та змістовно викладені. Аспект країнознавства зустрічається не в усіх темах. Найбільше цей аспект виділений у шостій темі «Deutschland und die Ukraine». А згалом тут можна зустріти назви німецьких міст, деяких річок, страв та традицій.

Додаткові матеріали. Цей НМК також має аудіоматеріали, які доволі часто використовуються. Також при бажанні посилити вивчення німецької

мови можна за допомогою робочих зошитів. На жаль, в цьому підручнику немає QR кодів, як у попередньому. Додаткових матеріалів країнознавчого характеру немає.

Інше. Як і в підручнику для 5-го класу вивчення німецької мови пов'язується з такими предметами як екологія та біологія. Тут також зустрічаються і географічні моменти, в яких дуже коротко описується країнознавча інформація про країну. На цю тему виділяється два уроки, тоді коли на вивчення біології та екології – ціла тема. Ми вважаємо, що такий розподіл не є доречним.

Отже, у проаналізованому підручнику для 6-го класу міститься певний навчальний матеріал, за допомогою якого формується початкова країнознавча компетенція та поглиблюється раніше вивчений матеріал. На нашу думку, можливим є залучення навчальних автентичних відеоматеріалів серії «Nicos Weg» до таких тем: відеофільм «Emmas Tag» до теми «Tagesablauf», відеофільми «Meine Familie» «Meine Eltern» до теми «Meine Familie» та відеофільм «Leben in Deutschland» до теми «Deutschland und die Ukraine».

2.3.2 Середній рівень навчання німецької мови

Розглянемо підручник С. І. Сотникової для 7 класу (3-ий рік навчання).

Цей підручник призначений для учнів, рідною мовою яких є українська. Підручник складається із дев'яти тем: «Meine Familie und meine Freunde», «Schulleben», «Sport», «Essen und trinken», «Einkäufe machen», «Feste und Bräuche», «Hier wohnen wir», «Natur und Umwelt» та «Deutschland und die Ukraine». Завершення кожної теми включає в себе настільну гру на повторення вивченого матеріалу. У кінці підручника є граматики описана українською мовою, тексти для аудіювання та читання та німецько-український словник. Всі завдання сформульовані німецькою

мовою та не мають перекладу українською мовою, як у двох попередніх підручниках.

В описаній автором концепції зазначено, що він має чітко виражену комунікативну та діяльнісну спрямованість, враховує вікові особливості учнів, містить багато цікавих завдань. Підручник є складовою навчально-методичного комплексу разом із робочим зошитом, тестовим зошитом, книгою для вчителів, книгою для читання, диском із записом текстів і вправ з аудіювання [54, с. 2].

Почнемо аналіз із текстів. Тексти та інформація, подані в цьому підручнику, є актуальними та відповідають віку учнів. Так само як і в попередніх двох підручниках тут наявні тексти у вигляді звичайних та електронних листів, діалоги та вірші. Але у підручнику для 7-го класу текстів значно менше ніж у підручниках для 5-го та 6-го класів. Багато текстів відповідають країнознавчому критерію. Є тексти в яких більш детально висвітлюються відомості про Німеччину. В одному із текстів гарно порівнюється висота гір (Zugspitze, Watzmann, Feldberg та ін.), довжина річок (Rhein, Elba, Donau, Main та ін.) та глибина озер (Bodensee, Müritz, Himsee та ін.). Часто згадуються різні міста Німеччини (Berlin, München, Rostok, Schtuthart та ін.). Наявні автентичні тексти: «Warum sind die Ostereier bunt?» Урселя Шефлера гарною та доступною мовою пояснює учням особливості святкування Великодня у Німеччині. Уривок з тексту «Warum sind die Ostereier bunt?»: Es war vor langer, langer Zeit. Damals hatte man noch keine bunten Osteneier. Sie waren so weiß, wie die Hühner sie gelegt hatten. Die Osterhasen haben sie gekocht und in der Osternacht in der Gärten und auf den Wiesen versteckt [54, с. 102]. Текст «Tina und Mucki» Зіґріда Хойка розповідає про особливості догляду за домашніми тваринами. Автентичні тексти підібрані таким чином, що підходять для початківців та є зрозумілими.

Ілюстрації. З першого погляду підручник пробуджує позитивне ставлення до навчання німецькою мовою. В підручнику є багато яскравих фото та ілюстрацій, зокрема і країнознавчого характеру. Всі фото сучасні, автентичні та гарної якості. Щоб учні могли побачити що їх однолітки в німецькомовних країнах живе подібно до них та мають схожі захоплення. Також є багато фотографій різних історичних та культурних пам'яток, міст, гір та озер. Нашу увагу привернула детальна карта Мюнхена та її опис знизу. Учні знаходять це цікавим та мають змогу порівняти із українськими містами. Прямо на розвороті книги можна знайти велику карту Німеччини з горами, низовинами, річками та містами. У загальному в цьому підручнику досить гарно висвітлений країнознавчий аспект.

Мова. Використана лексика відповідає повсякденній мові. Інколи в ній зустрічаються неологізми та англіцизми (Händy, chatten, shoppen). Більшість вправ націлені на застосування нової лексики у мовленні, що є дуже практичним. В підручнику подана велика кількість нових географічних назв.

Теми. Теми актуальні та підібрані таким чином що висвітлюють не тільки життя німецького народу, а й передають певні знання про країну в цілому. Усі теми подані у цьому підручнику базуються на реальних ситуаціях із життя учнів.

Додаткові матеріали. Окрім книг, робочих зошитів та аудіозаписів, видання містить посилання на сайт видавництва, де розміщено додаткові інтерактивні завдання, що допоможуть учням розширити словниковий запас, потренуватися в читанні й аудіюванні, перевірити за допомогою тесту свої успіхи у вивченні німецької мови.

Інше. Щодо спектру соціальних форм роботи, то в підручнику присутні парні та групові форми роботи, створення проєктів, зокрема і на

країнознавчу тематику. Навчальний матеріал підручника особливо не пов'язаний з іншими предметами.

Отже, у проаналізованому підручнику для 7-го класу міститься навчальний матеріал, який формує більш поглиблену країнознавчу компетенцію та поглиблюється раніше вивчений матеріал. На нашу думку, можливим є залучення навчальних автентичних відеоматеріалів серії «Nicos Weg» до таких тем: відеофільм «Wohnungssuche» до теми «Hier wohnen wir» та відеофільми «Feste und Feiertage» «Ein Jahr – viele Feste» до теми «Feste und Bräuche». А також відео матеріали серії «Deutsche Welle» до таких тем: відеофільм «Kuchen essen wie bei Oma» до теми «Essen und Trinken» та відеофільм «Musik, Bier und Tracht» до теми «Feste und Bräuche».

Розглянемо підручник С. І. Сотникової для 8 класу (4-ий рік навчання).

Цей підручник призначений для учнів, рідною мовою яких є українська. Навчальний матеріал складається із семи тем: «Meine Familie und meine Freunde», «Alltag», «Erholung und Freizeit», «Feste und Bräuche», «Die Natur um uns herum», «Reisen» та «Schulleben». Завершення кожної теми включає в себе настільну гру на повторення вивченого матеріалу. У кінці підручника є граматики описана українською мовою, тексти для аудіювання та читання та німецько-український словник. Всі завдання сформульовані німецькою мовою та не мають перекладу українською мовою.

В описаній автором концепції зазначено, що він має чітко виражену комунікативну та діяльну спрямованість. Видання містить посилання на сайт видавництва, де розміщено додаткові інтерактивні завдання, що допоможуть учням розширити словниковий запас, потренуватися в читанні й аудіюванні, перевірити за допомогою тестів свої успіхи в опануванні німецької мови. [55, с. 2].

Почнемо аналіз із текстів. У підручнику подано достатню кількість текстів у вигляді звичайних або електронних листів. У текстах розширено подається інформація про свята та традиції німецького народу. Є цілі тексти про адвенткалендар та адвентвінок. У вигляді подорожі учні мають змогу поглибити свої знання про федеративні землі та їх головні міста. Також чимало уваги приділяється культурним пам'яткам Німеччини та Берліну зокрема. З мого досвіду дітям було цікаво слухати про Дорогу казок в Німеччині. З усіх попередніх підручників саме цей подає інформацію не тільки про Німеччину, але й інші німецькомовні країни: Австрію та Швейцарію. Не менш важливим є наявність автентичного тексту «Der vergessliche Onkel» Доріса Янауша, текст пов'язаний із темою святкування Різдва і написаний в жартівливій формі. Уривок із тексту «Der vergessliche Onkel»: *Onkel Willi ist der netteste Onkel in der Welt, nur leider etwas vergesslich. «Da war doch was, da war doch was», murmelt er oft und denkt nach. Er kann sich aber nicht erinnern und will einen Trick machen: «Ich mache mir einfach einen Knoten ins Taschentuch, und dann vergesse ich eine Sache nicht», sagt er und macht sich Knoten. Nach einigen Stunden hat er aber schon vergessen, was diese Knoten bedeuten [55, с. 98].* На жаль, це єдиний автентичний текст у цілому підручнику. Загалом у підручнику є багато текстів, які гарно висвітлюють культуру та традиції Німеччини та німецькомовних країн.

Ілюстрації. Всі наявні фото та картинки є барвистими, яскравими та актуальними. Всі вони мають гарну якість та розмір. Фото є ледь не на кожній сторінці, що робить підручник барвистим. На фотографіях часто зображені молоді люди у різних місцях – у школі, кафе чи просто на вулиці. Ми бачимо що вони роблять та чим займаються у вільний час. Ці зображення дають учням розуміння того, що німецька молодь живе подібно до них, має схожі смаки та захоплення. На фото також можна

зустріти і відомих німецьких діячів, таких як: Claudia Schiffer, Wolfgang Amadeus Mozart, Karl Lagerfeld та інші. Не менш багато й автентичних фото із зображеннями квіток у ціно, театр, вирізок із газет, дорожніх знаків, монет та банкнот. Таким чином, країнознавчий аспект допомагає учням зрозуміти культуру Німеччини значно глибше.

Мова. Підручник сповнений вправами спрямованими на пришвидшене засвоєння мови. Використовується багато лексики попередніх років, яка поглиблюється та ґрунтовно доповнюється. Учні мають можливість практикувати нову лексику в осмислених реченнях. Учні вивчають не тільки літературну мову, а й навіть деякі розмовні слова та вирази (*Es ist toll!*, *Meine Süße*). Підручник містить багато лексики країнознавчого спрямування: назви федеративних земель, міст, гір, річок, назви інших німецькомовних країн та окремі атрибути свят. В цілому лексика більш поглиблена та потрібна для повсякденного спілкування.

Теми. Всі теми у підручнику підібрані гарно, вони висвітлюють не тільки загальні відомості про країну, а й подають приклади з життя німецького народу. Порівняно з попередніми підручниками, тема, де розповідається про Німеччину, називається «Reisen», а не «Deutschland und die Ukraine».

Додаткові матеріали. Також до підручника додається сайт видавництва, де розміщуються інтерактивні завдання (на поглиблення вивченого матеріалу), тести, аудіо- та відеофайли.

Інше. Підручник особливо не пов'язаний з іншими дисциплінами. Налічується багато форм роботи у різних темах, які стосуються країнознавчого аспекту: розповісти про відомих постатей Німеччини, намалювати карту Німеччини з федеративними землями та інші.

Отже, у проаналізованому підручнику для 8-го класу міститься навчальний матеріал, який має нову країнознавчу компетенцію та

поглиблює раніше вивчений матеріал. На нашу думку, можливим є залучення навчальних автентичних відеоматеріалів серії «Deutsch lernen mit Musik»: відеофільм «Kaffeebecher» до теми «Die Natur um uns herum». А також відео матеріали серії «Deutsche Welle» до таких тем: відеофільм «Lieber Ausbildung als Studien» до теми «Schulleben» та відеофільм «München» до теми «Reisen».

2.4 Використання країнознавчих матеріалів з Інтернету на уроках іноземної мови

Усім відома найпотужніша комп'ютерна мережа світу інтернет («павутина»), з величезним інформаційним потенціалом. Інтернет дав, тим хто вивчає іноземну мову, унікальну можливість спілкуватися з носіями мови, користуватися автентичними текстами та аудіозаписами. Таким чином інтернет створює природне мовне середовище. Проте варто розуміти як це все використовувати в реальному навчальному процесі.

Як вже згадувалося вище, основна мета навчання іноземних мов – формування комунікативної компетенції. Всі інші цілі (освітня, виховна, розвиваюча) реалізуються в процесі здійснення цієї мети. Комунікативна компетенція в сучасному її розумінні передбачає формування здатності до міжкультурної взаємодії [4].

Це саме та мета, яка на сьогоднішній день найбільш потрібна учням. Хоча це не включає потребу в подальшій спеціалізації учня, подорожах, контактах з іноземцями, використання Інтернету стає все більш необхідним в усьому світі як передумова для отримання та передачі знань з будь-якої спеціальності. Сучасні засоби комунікації з партнерами, доступ до інформаційних ресурсів Інтернету вимагають не тільки комп'ютерних технологій, а й відмінного знання іноземних мов. Це реальність, яку ми повинні прийняти, та, очевидно, одна з причин, через яку ЮНЕСКО оголосив наступне сторіччя століттям поліглотів. Пріоритетна цінність у століття інформатизації – інформація. Шлях до успіху в багатьох областях – доступ до інформації й уміння працювати з нею, зрозуміло, не тільки рідною мовою [61, с. 19].

Особливістю предмету «іноземна мова» є те, що основним елементом вивчення іноземної мови є не основи наук, а способи діяльності, зокрема навчання різних видів мовної діяльності: аудіювання, читання,

говоріння, письма. Перш ніж навчити учнів різних форм мовленнєвої діяльності, вчитель насамперед повинен практикувати мовленнєву діяльність, яка уже є в кожного учня. А для цього потрібен партнер. Комп'ютерна програма чи комп'ютерні диски можуть забезпечити спілкування лише з машиною, а не живою людиною [48, с. 28]. Виняток становлять комп'ютерні телекомунікації – де учень спілкується безпосередньо з живим партнером (носієм німецької мови). Система навчання німецькій мові має бути побудована таким чином, щоб учень міг пізнати культуру країни. Необхідно навчити учнів поважати прояви цієї культури, тобто бути здатним до міжнародної взаємодії. Часто це намагаються відтворити за допомогою влучно підібраного змісту в навчальних підручниках. Але справжнього знайомства все таки не відбувається.

Саме тому під час підготовки уроків, плануванні системи уроків з елементами читання та усного мовлення вчитель повинен мати чітке уявлення про дидактичні властивості та функції всіх обраних навчальних засобів [6, с. 86]. Дуже ефективний у вирішенні методичних завдань може бути правильно підібраний конкретний засіб.

Розглянемо приклади використання можливостей Інтернету:

- включення матеріалів Інтернету в зміст уроку;
- самостійне вивчення, поглиблення іноземної мови, ліквідація недоліків у знаннях, уміннях, навичках;
- самостійний пошук інформації учнями в рамках роботи над проєктом;
- самостійна підготовка до здачі іспиту;
- систематичне вивчення курсу іноземної мови дистанційно під керівництвом учителя.

Інтернет може мати багато застосувань та можливостей. Перед початком уроку вчитель може підібрати автентичні матеріали для засвоєння, читання або усного мовлення. Також за допомогою комп'ютера та інтернету можна демонструвати різні відео чи аудіо, за потреби їх можна навіть скоротити. Також школярів можна залучити до групової роботи – обговорення останніх актуальних до теми уроку подій. В Інтернет містяться фразеологізми, реалії, ідіоми, прислів'я, приказки, неологізми, що відбивають специфіку функціонування досліджуваної мови і культури народу, у віртуальних бібліотеках знаходяться художні та публіцистичні твори авторів країни досліджуваної мови, а також довідники країнознавчого характеру.

Якщо учень захоче обмінятися думками з будь-якої теми з носієм німецької мови, він має у своєму розпорядженні багато «чатів» чи відео-конференцій і потім на уроці можна обговорити його враження та висновки після спілкування з іноземцем. Саме у цьому ми бачимо діалог двох культур, стимульований реальними контактами з представниками цієї культури.

За допомогою інтернет ресурсів та програмного забезпечення, вчителі німецької мови мають багато можливостей для ефективної організації навчального процесу. Інтернет ресурси та програми можна використовувати безпосередньо на уроках німецької мови при викладанні нового лексичного матеріалу (особливо в 5-6 класах), адже можна не просто перекласти слово, а й прослухати його автентичну вимову та продемонструвати його значення [41, с. 20]. Сьогодні кожен вчитель німецької мови має доступ до мережі Інтернет, що надає йому змогу користуватися універсальними сайтами, які сприяють його професійному розвитку та допоможуть зробити уроки німецької мови цікавими для учнів будь-якого віку.

Ознайомимося з доступними Інтернет-ресурсами та мультимедійними програмами, які слід використовувати у процесі формування німецькомовних лексичних навичок:

1. За допомогою програми Publisher створюється наочний матеріал:

- Плакати та постери,
- Стіни газет,
- Листівки тощо.

2. Для створення презентацій підійде програма Power Point, завдяки яким урок німецької мови стане цікавим та захоплюючим. Під час вивчення німецьких лексичних одиниць презентація допоможе систематизувати слова та включити їх у розвиток діалогічного мовлення. Така форма роботи не лише цікава, а й корисна, адже учні як середньої так і старшої школи вчаться підбирати влучний матеріал та використовувати його у мові.

3. В останні роки електронні інтерактивні підручники стали займати одну з найважливіших сфер педагогічної практики. Увага до них не безпідставна, оскільки вони поєднують у собі кілька функцій, характерних для інших методів навчання. Слід зазначити, що електронні підручники вже давно активно використовуються у процесі навчання іноземних мов. У вітчизняній педагогічній науці також з'являються дослідження, пов'язані з використанням електронних навчальних матеріалів. Однак зазвичай вони стосуються лише певних аспектів навчального процесу.

4. Онлайн словникові тренажери – це цікавий та ефективний спосіб вивчити та запам'ятати слова німецькою мовою. За допомогою онлайн-тренажерів можна знайти тисячі нових слів, які легко запам'ятовуються, також це гарна можливість переглянути та перевірити засвоєний матеріал, тому уроки досить ефективні. Їх можна використовувати як для групової роботи, так і для фронтальної, також і в дома.

5. Онлайн навчальні ігри дозволяють не тільки розважатися, але й навчатися: учень може в легкій формі поповнити свій лексичний запас іноземних слів, навіть з нуля. Як відомо, у початковому етапі вивчення німецької мови важливо сформувати базові іншомовні лексичні навички, необхідні для подальшого розвитку іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) в основній та старшій школі. На цьому ступені здійснюється формування рецептивних і репродуктивних навичок у межах визначених сфер і ситуацій відповідно до вікових особливостей учнів і їхніх інтересів, на основі використання мовленнєвих зразків [32, с.119]. Щоб досягнути дану мету ефективними методами є застосування групової роботи, використання предметної чи зображальної наочності та письмових вправ.

Використання лексичної одиниці (далі - ЛО) пов'язаної із країнознавчою тематикою на початковому ступені здійснюється в особистісній, публічній, освітній сферах спілкування [там само]. Є три етапи формування іншомовної лексичної компетенції на початковому ступені навчання:

1. ознайомлення учнів з новим лексичним матеріалом, або семантизація лексичних одиниць;
2. автоматизація дій учнів з новими лексичними одиницями:
 - на рівні словоформи, вільного словосполучення, фрази, речення;
 - на надфразовому рівні діалогічної або монологічної єдності;
3. ситуативне вживання засвоєних лексичних одиниць у різних формах усного та писемного спілкування (при висловлюванні своїх думок у говорінні та на письмі, а також розуміння лексичних одиниць при читанні та аудіюванні в певному контексті) [32, с. 125].

Використання Інтернет-ресурсів та програм є ефективним засобом формування лексичної країнознавчої компетенції учнів як на етапі ознайомлення з новими лексичними одиницями (ЛО), на етапі автоматизації, так і на етапі ситуативного вживання засвоєних лексичних одиниць.

Сучасний вчитель німецької мови для ознайомлення з новою країнознавчою ЛО може використовувати не малюнки на карточках, а демонструвати на екрані ці картинки, чим прискорює та покращує її запам'ятовування. Також можна використовувати функцію промовляння цих слів носіями німецької мови.

На етапі автоматизації вживання нової країнознавчої ЛО, Інтернет-ресурси та програми дозволяють учителю урізноманітнити тренувальні вправи, спрямовані на формування лексичної навички, враховуючи його значення і вживання у різних граматичних формах, що дозволяє підтримувати зацікавленість учнів та інтенсифікувати процес засвоєння лексики [58, с.76]. Наведемо кілька прикладів застосування Інтернет-ресурсів та програм на уроках німецької мови:

1. Гра «Sucht und findet»

Тема: засвоєння нової країнознавчої ЛО

Мета: повторення вивчених слів.

Хід гри: учитель пропонує на Smart-дошці учням «змійку» з букв, серед яких заховані слова. Перемагає той учень, який найшвидше знайде і скаже ці слова. За допомогою різних маневрів комп'ютер сам каже правильну відповідь, подає звук, якщо щось невірно. Це цікаво і ефективно.

На етапі ситуативного вживання засвоєних лексичних одиниць, а також для домашньої роботи, для саморозвитку або для закріплення

нових слів вчитель німецької мови використовує навчальні онлайн-ігри, вправи на пізнання значень, онлайн-тренажери.

Наведемо кілька прикладів таких ігор і тренажерів:

1. «Слова бігом німецька мова» — зручний і ефективний спосіб вивчати німецьку лексику для дітей. Захоплюючі вправи в ігровій формі дозволяють дуже швидко запам'ятовувати нові країнознавчі слова, а також легко перевіряти себе, тренувати правопис, записувати і прослуховувати вимову.

2. «Вивчайте лексику, країнознавчу німецька» - лексичний тренажер для вивчення німецької мови. Багато слів із зображенням та якісним звуком. Цей додаток призначений для швидкого вивчення країнознавчих слів та фраз.

3. «Діти вивчають мови з Mondly» — навчальна гра, яка пропонує забавні та інтуїтивні вправи для читання, письма і говоріння, використовуючи дидактичні картки для дітей, що допомагає стимулювати увагу та пробудити креативність дитини [59].

Таким чином, використання інформаційних онлайн-ресурсів може більш ефективно вирішувати низку питань, включаючи питання країнознавчого характеру, такі як представлення культурної інформації через знання мови, що включають в себе особливості культури, мовний етикет, особливості мовного поведіння носіїв мови та традиції країни досліджуваної мови.

Висновки до розділу 2

Розглянувши питання про застосування країнознавчого аспекту при навчанні учнів німецької мови на початковому і середньому етапах, можна зробити певні висновки.

Нині багато вчених як вітчизняних, так і зарубіжних працюють над проблемами країнознавчої компетенції та формування вербальної комунікативної поведінки. Через те, що ці проблеми досі не вирішені нині перед науковцями, методистами та вчителями постає питання розробки методики формування в учнів країнознавчої компетенції при навчанні їх вербальної та невербальної комунікативної поведінки.

Для того щоб підвищити інтерес до предмету, сформувати позитивну мотивацію під час вивчення мови та засвоєння культурознавчої інформації, варто реалізовувати країнознавчий матеріал як у різних формах навчання на уроках, так і в позаурочний час.

На основі проведеного аналізу шкільних підручників з німецької мови для 5 - 8 класів, констатуємо, що пропонований навчальний матеріал тісно пов'язаний з країнознавчим аспектом. Що є важливим стимулом до вивчення не тільки німецької мови, а й культури Німеччини в цілому.

Використання інформаційних онлайн-ресурсів дозволяє більш ефективно вирішувати багато проблем, в тому числі країнознавчого характеру та подання культурної інформації через знання мови: її етикет, особливості культури, мовного походження та традицій Німеччини.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

Проблема нашого дослідження носить актуальний характер, оскільки країнознавчі знання відіграють важливу роль в опануванні іноземної мови зокрема і німецької. Питання формування країнознавчої компетенції учнів залишається недостатньо досліджуваним.

Організація вивчення іноземної мови в тісному зв'язку з національною культурою народу досліджуваної мови, лінгвокраїнознавче “забарвлення” навчання в цілому, навчальних матеріалів, може сприяти посиленню комунікативно-пізнавальної мотивації учнів, розширенню загальнокультурного кругозору, дасть можливість урізноманітнити прийоми і форми робіт, апелювати до інтелекту школярів, найбільш ефективно реалізувати загально-дидактичні вимоги поєднання навчання з вихованням. Засвоєння лінгвокраїнознавчих знань сприяє поглибленню знань учнів у галузі культури країни мови, що вивчається, що знаходить своє відображення в адекватності їхньої мовленнєвої і соціальної поведінки у німецькомовному середовищі.

На основі проведеного дослідження можна зробити висновок, про те що використання країнознавчого аспекту є, безперечно, однією з найактуальніших проблем у навчанні німецької мови.

Головним результатом цієї роботи вважаємо виявлення можливостей використання країнознавчої інформації в процесі навчання учнів німецької мови, а також навчальних країнознавчих матеріалів з Інтернету, розгляд міжкультурної взаємодії як частини країнознавчого аспекту.

Проведений аналіз підручників свідчить про те, що їх навчальний матеріал містить країнознавчі матеріали до конкретних тем і подається покроково. Починаючи з покрокового етапу навчання учнів німецької

мови запропоновано ширше використовувати конкретний країнознавчий матеріал, який пропонується у навчальних відео на різних сайтах Інтернету.

Організація вивчення німецької мови у тісному зв'язку з національною культурою народу досліджуваної мови, країнознавче навчання в цілому, може сприяти посиленню комунікативно-пізнавальної мотивації учнів, розширенню загальнокультурного кругозору, дозволить різноманітити прийоми і форми роботи, найбільш ефективно реалізувати загально-дидактичні вимоги поєднання навчання з вихованням. Засвоєння країнознавчої інформації сприяє поглибленню знань учнів у галузі Німеччини, що знайде своє відображення в адекватності їхньої мовленнєвої і соціальної поведінки у німецькомовному середовищі.

1.